

OSMANLI SİVİL MİMARLIĞINDA İSTANBUL'DAKİ TAŞ ODALAR ve FENER EVLERİ

Safiye İrem DİZDAR ^{a*}, Neslihan SÖNMEZ ^b

^a Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mersin, Türkiye
iremdizdar@yahoo.com

^b Kadir Has Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Saklama mekanlarının sosyal, ekonomik, kültürel değişimler paralelinde şekillenen bir örneğini oluşturan Taş Odalar, toplumsal ve mimari etkilenmeler çerçevesinde Fener Evleri adını alan yapı grubu ile tasarım özellikleri ve işlevsel anlamda karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle, saklama kavramı ve yapılarıdaki fiziksel biçimlenişi, İlk Çağ'dan başlayarak 19.yy. sonuna kadar; dini, ticari, idari yapılarla konutlarda ayrıntılı olarak ele alınmış, Osmanlı yönetiminde bulunan Güney Doğu ve Balkan Eyaletlerinde de örneklerine rastlanabilecek saklama mekanları her türlü yazılı belgenin değerlendirilmesi ile tespit edilmiştir.

Coğrafi olarak İstanbul, zaman olarak ise Fener Evleri'nin 18.yy., Taş Odaların 19.yy. sınırları içinde şekillenmesi çalışma kapsamını oluşturmuştur. Söz edilen kapsam dahilinde, yapıların konumlandırılmasında birincil veri kaynağı olarak *hali hazır haritalar* ve *Pervitich* haritalarından yararlanılmıştır. Tespit edilen yapıların mimari analizi çalışmanın ikinci adımını oluşturmuş, derlenen verilerle hazırlanan katalogları tamamlayıcı nitelikteki Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde düzenlenmiş bulunan kayıtlarla -*Bab-ı Defteri Baş Muhasebe Kalemi Muhallefat Halifesi-Defterleri Kataloğu Kayıtları, Maliye Defterleri Tasnifi Tamirat Defterleri*- dönemin gazetelerinde yer alan *kiralık-satılık ev ilanları* ve içerdikleri sosyo-ekonomik yaşama ait tanımlamalarla 18-19.yy. özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Genel değerlendirme sonunda Taş Oda ve Fener Evleri'nin mimari tanımlamalarına ulaşılırken aynı zamanda toplumsal yapıda yaşanan değişimlerin yapıların fiziksel biçimlenişlerine etkisi de ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Saklama mekanları, Taş Odalar, Fener Evleri

SUMMARY

Stone rooms form an example of storage space formed in tandem with social, economic and cultural change. These rooms have been examined within the framework of social and architectural influences comparing them with the group of buildings called the Fener Houses in terms of design characteristics and function.

The concept of storage space and the first physical formation in buildings begins from the First Period up to the 19th Century in three religious, commercial and administrative structures and houses. The storage spaces that could be found in examples in the Southern and Balkan states under the Ottoman administration were confirmed. There are few examples of storerooms that still exist today and these can be learned about from archive documents in the Repairs Registers Catalogue, rental-sales house advertisements and the Inheritance Registers Catalogue.

The architectural characteristics of the stone rooms and Fener Houses found in Istanbul, introducing them in detail with the catalogue.

At the end of the general evaluation, the effect of the changes in social structure on the physical formations of the buildings of the changes was taken up separately under the heading of social results.

Key words: Storage spaces, Stone Rooms, Fener Houses.

* Bu makale, birinci yazar tarafından YTÜ Mimarlık Fakültesi'nde tamamlanmış olan "Osmanlı Sivil Mimarlığında İstanbul'daki Taş Odalar ve Fener Evleri" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır.

“Saklama” Kavramının Yapılardaki Fiziksel Biçimlenişi

Taş Odalar; özellikle 19.yy. İstanbul’unda, saklama işlevine uygun olarak tasarlanan ancak, korunaklı yapılanma özelliği nedeniyle aynı zamanda -yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilere göre- çeşitli fonksiyonlara – meşkhane, saklanma, v.b.- cevap verebilecek nitelikteki yapı/mekanlardır.

Bu makalede Taş Oda kavramına zemin oluşturmak amacıyla, Anadolu’daki çeşitli yapı gruplarında tasarlanan saklama yapıları/mekanları İlk Çağ’dan başlayarak ele alınmıştır.

Neolitik Çağ döneminin insanı, doğayı denetleyebilme yetisine sahip olduktan sonra toprağı kullanma yoluyla üretim aşamasına ulaşmıştır. Yönelimin doğal sonucu olarak; yerleşik yaşama geçiş ve dolayısıyla konut gereksinimi gündeme gelmiş, buna bağlı olarak hem kendilerinin, hem de önceleri toprak altında sakladıkları besin, silah ve diğer eşyaların korunacağı barınak amaçlı yapılara ihtiyaç duyulmuştur.

Günümüze kadar yapılan çalışmalar paralelinde İlk Çağ’da Anadolu’da saklama kavramının yapılardaki konumu dört grupta incelenebilmektedir.

1. Yaşama bölümüne ait bir kısmın depolama ve saklama amaçlı kullanıma ayrıldığı ve gelişmiş örneklerine Çatalhöyük’de rastlanan, özellikle konut amaçlı kullanılan yapı tipleri (1);

2. Konut+depo işlevinin gelişmiş örneklerin sergilendiği Hacılar’da, mevcut işleve ek olarak saklama eyleminin de gerçekleştirildiği, mezar, tapınak ve kilise amaçlı şekillenen yeni yapı tipleri (2);

3. Özellikle Canhasan’da örneklerine rastlanan, saklama mekanlarının farklı

katlarda konumlandırılarak tanım kazandığı yapı tipleri; ki bu uygulama, yapının değerli kısmının üste alınarak, alt katın hizmet ve depo için ayrıldığı günümüze kadar gelen pek çok yapı türüne örnek oluşturmuştur (3);

4. Bağımsız saklama mekanlarının ana yapıdan ayrı, ancak kompleksin bir parçası olarak konumlandığı (konut, saray, kale, tapınak gibi bir avlu etrafında şekillenen) yapı tipleri. Özellikle Boğazköy örneğinde olduğu gibi, ana yapı ile ilişkisi açısından saray ve kalelerdeki arşiv ya da ambarlar bu grubun örneğini oluşturmaktadır (4).

Farklı uygarlıklarla karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkan kültürel gelişim ve örgütlenme düzeni, beraberinde saklama mekanlarını da içeren konutlarla, dini, ticari ve idari yapılar gibi yeni yapı türlerine gereksinimi öngörmüştür.

Osmanlı Dönemi ve Öncesi Dini Yapılarında Saklama:

İslam dünyasında dini yapılardaki gelişim Arap camileri ile başlarken, saklama amaçlı tasarlanan ilk mekana erken İslam dönemi yapısı olan Şam Emeviye Camisi’nde (706-714) rastlanmaktadır (5). Devam eden süreçte (Fatimiler dönemi -910/1171- yapısı olan -Kahire-El Akmer ve El Cuyuşi camilerinde) bu tür mekanların varlığı izlenirken (6), Orta Asya camilerinde tanımlı bir saklama mekanına rastlanmamaktadır. Özellikle erken Osmanlı dönemi camilerinde ise, yapıya eklenmiş ve ayrı girişlere sahip yan mekanların saklama amaçlı kullanımı ile ilgili kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

Hıristiyanlığın gelişmesi, yayılması ile şekillenen bazilikalar ve bazilikaları örnek alan kiliselerde saklama amaçlı tasarlanmış, *Pastophorion* hücreleri olarak adlandırılan *Prothesis* ve *Diakonikon* ancak Orta Çağ sonunda tanım kazanmıştır. Osmanlı yönetiminin Hıristiyan dini yapıları

ile ilgili inşa faaliyetlerine getirdiği uyulması zorunlu kurallar ve kısıtlamalara karşın *Pastophorion* hücreleri, kilise yapısı içinde konum olarak herhangi bir değişikliğe uğramadan varlığını sürdürmüştür (7). Mimari özellik olarak belirli bir biçimlenme göstermeyen diğer bir dini yapı türü olan sinagoglarda ise saklama amaçlı özel mekanlar bulunmamasına karşın, *Tora* adını alan ruloların saklandığı sandık bulunmaktadır (8).

Osmanlı Dönemi ve Öncesi Ticari Yapılarında Saklama:

Anadolu'da ticaret Bizanslılar zamanından beri Doğu dünyası ile olan yoğun ilişkiler sonucunda gelişmiş, bunun doğal bir uzantısı olarak 7.yy. ile 10.yy. arasında ekonomideki ilerleme önemli ticaret kentlerinin kurulmasını ve ticaret yapılarının da gelişimini sağlamıştır. Orta Asya ticaret yolları üzerinde konumlanan yapılardan biri olan kervansaraylarda mimari düzen olarak, emniyet ve savunma düşüncesi ile dışa kapalılığı gerektiren ortası avlulu merkezi plan şeması esas alınmıştır. Araplar tarafından sınırlarda savunma amaçlı yapılmış olan ribatlar ise İslamiyetin ilk yıllarında kervansaray yapımı için örnek oluşturan yapılardır. Bu yapılarda da, Orta Asya'da uygulanan örneklerinde olduğu gibi, yolcuların ve kervanların su, yiyecek, dinlenme gereksiniminin karşılanmasıyla birlikte misafir, yemek ve oturmak için odalar ile ot, arpa depolarına ek olarak eşya denklelerini koymaya yarayan demir kapılı depolar bulunmaktaydı (9).

Kervansarayların Anadolu topraklarına yayılması ve kervan ticareti özelliklerinin sürdürülmesi Selçuklular zamanında da devam etmiştir (10). Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte, bu topraklar üzerinde bağımsızlıklarını ilan eden Beylikler dönemi han ve kervansaraylarında ise saklama amaçlı özel mekanların varlığı ile ilgili bir sonuca varılamamaktadır (11). Kervansaraylar dışında, konaklama

özellikleri taşımayan, salt ticari işleve sahip aynı zamanda saklama ve depolama amacını da gerçekleştiren bir yapı türü olan bedestenlerin varlığı yine Selçuklu dönemine tarihlenmektedir (12). Ancak, koruma, depolama, saklama amaçlı mahzen ve odaların yer aldığı plan şemalarına Osmanlı dönemi bedesten yapılarında rastlanmaktadır. Bedesten yapıları, sözlük anlamı olarak; tüccarların toplandığı, kıymetli malların depolama ve satışının yapıldığı, emanete alınmış olan tüccar eşyalarından da belli bir paranın tahsil edildiği yerlerdir (13). Bedestenlerin tümü pahalı ve değerli mal satan esnafa ait çok sağlam yapılar olmasına karşın, *Mahzen* denilen ve bir kasa görevinde olan depolar, değerli malların saklanması için kullanılmıştır (14). Diğer bir ticari yapı olan Kapalı çarşı ise bir Osmanlı geleneği olmamakla birlikte Orta Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki örneklerin Osmanlı kentlerinde de uygulandığı ve içinde hazine mekanının bulunduğu bir ticaret yapısıdır (15). Osmanlı döneminde benimsenen "menzil ve kent içi" hanlarının tümünde elde edilen veriler doğrultusunda saklama amaçlı mekanların varlığı ile ilgili bir yargıya varmak mümkün değildir (16). Bu yapıların içlerinde, eşya ve diğer yüklerin saklanabileceği büyük depolar bulunan türleri, farklı bir grupta oluşturarak *Bârhane* (*Barhana*) adını almıştır (17).

Osmanlı Dönemi ve Öncesi İdari Yapılarında Saklama:

Türklerde yönetici ya da hükümdarın bulunduğu yer olan saray (ordugah) aynı zamanda devletin de yönetildiği yerdi. Uzun süre göçebe ve kentsel yaşamı birlikte sürdüren Türklerde, yerleşik yaşama geçişin ardından üretilen farklı yapı tiplerinin genel planlamasında özel tasarımlara rastlanmamakta, hem konut hem de saraylarda aynı biçimlenmenin uygulandığı görülmektedir. Gerek Orta Asya gerekse Anadolu ve çevresindeki feodal dönem yerleşme birimlerinin ortak

özelliği olan ve bu anlamda Anadolu dışında iyi bir örnek oluşturan Leşker-i Bazaar'da avlulu ve korunma duvarlı plan özelliklerinin devam ettiği, resmi mekanlarla birlikte özel amaçla kullanılmış olduğu ileri sürülen bölümlerin bir simetri eksenini etrafında dağıldığı ve yapının bütününde belirgin bir korunma politikasının sürdürüldüğü görülmektedir (18). Büyük Selçuklulardan beri devlet örgütünde mali işler sürekli olarak denetlenmiş ve bu esaslara uygun olarak biri masraf, diğeri asıl hazine olan iki hazine yapısı yönetime hizmet etmiştir. Asıl hazine yedek ve ihtiyat amaçlı, masraf hazinesi ise dış hazine görevindeydi. Osmanlılarda da varlığı bilinen ve sistemdeki işleyişine göre adlandırılan Hazine-i Amire Selçukluların masraf hazinesine, İç hazine de asıl hazineye karşılık gelmekteydi (19).

“Asıl Hazine” ve “Masraf Hazinesi” dışında devletin mali, arazi, vakıf, mülk kayıtlarını kapsayan defterlerin saklandığı bir yer olan Selçukname’de geçen isimle *Defâtiri Divânı âlâ*, Osmanlılar döneminde Topkapı Sarayı içinde *Defterhane* olarak karşılık bulmuştur (20). Beylikler dönemine ait saray yapılarının ise İbn-i Batuta’dan edinilen bilgilere göre; mekan kurgusu ve planlama açısından muhtemelen Selçuklu dönemi özelliklerini taşıdığı, resmi amaçlı hazine dışında değerli eşyaların saklanması amaçlı özel hazinenin varlığının ise yine Selçuklular dönemine tarihlendiği bilinmektedir (21).

18.yy.’da Batı’daki değişimlerin etkisiyle yaşanan toplumsal yapıdaki farklılıklar, Avrupa’ya duyulan ilgi, mimari alanda, saray yapısı dışında özel kasır ve köşkerin artmasına neden olmuştur. Saray erkanına ait olan bu bahçeler *Has Bahçe* adını alırken (22), bahçelerdeki saklama amaçlı mekanlar *Hazine Odası* veya *Hazineli Oda* olarak adlandırılmıştır (23). Tanzimat’la birlikte idare yapısı olan saraylardan farklı bir yönetim yapısının ortaya çıkışı, bürokratik kurumlaşmaya geçiş dönemiyle

başlamıştır. Anadolu kentlerinde de rastlanan bu yönetim yapıları *hükümet konağı* olarak adlandırılmış, en bilinen örneğini ise, 19.yy. ortalarında tamamlanmış olan Babıali yapıları oluşturmuştur. Yapıya ait mekanlar arasında sadrazamın divanı topladığı Divanhane ile kabul ve merasim salonu niteliğindeki Arz Odası olmakla birlikte, *hazine odası* da yapıda bulunan odalardandır. 1846’da Fossati tarafından yapılan yeni bir arşiv binası Babıali yapılarına eklenmiş ve bu tarihten sonra, yangından korunmaya çalışılan belgelerin saklanması amacıyla yeni kurulan *Hazine-i Evrak Nezaretî*’nden yararlanılmıştır (24).

Osmanlı Dönemi ve Öncesi Konut Yapılarında Saklama:

Türklerin göçebe yaşam şeklini temsil eden ögeler, çadırlar olmuştur. 6-7.yy.’ın yerleşik düzenine ait yeterli bilgi olmamasına karşın, feodal yönetim şekline bağlı olarak konut yapılarının tarım alanları yakınlarına inşa edilmiş korunaklı ev ve saray türü yapılar olduğu, aynı zamanda toplumsal yaşamın bir sonucu olan hiyerarşik düzenin üst yapıda da kendini gösterdiği, aynı şekilde Bizans dönemine ait konut yapılarından günümüze kalan örnek bulunmadığı düşünülmektedir. Selçuklular döneminde yerleşik düzene geçişle, bir süre göçebe kültürü ile alışkanlıkların devam ettiği ve bu nedenle yer yer çadır, yer yer de kerpiç konut örneklerinin uygulanmış olduğu düşünülmekle birlikte bu konuda kesin veriler bulunmamaktadır (25). Osmanlı sivil mimarisinde, İmparatorluğun değişik coğrafi bölgelerinde birbirinden farklı nitelikte kültür birikiminden başlayan plan tipolojisi, kullanım şekli, mekan tasarımı ve bezeme özelliklerine varan sürekli bir gelişme izlenerek, çeşitlilik gösteren konut tiplerine sahip olmuştur.

Konutlardaki saklama amaçlı mekan ve yapılar, İstanbul’da olduğu gibi Anadolu, Balkanlar ve Güney Eyaletlerinde de

ekonomik, kültürel, etnik, dini ve coğrafi etkilere bağlı olarak farklılaşmaktadır. Genel yapılanma olarak saklama fonksiyonu için tasarlanan bu mekanlar, yapım sistemindeki ve terminolojideki farklılıklar nedeniyle özellikle Güney Anadolu'da hazna, togana, serdab (26), Karadeniz'de serender, Güney Eyaletlerinde mahzen, mağare, serdab, neem (27), Balkanlarda sığınak, havlat (28) gibi çeşitli adlar almışsa da, benzer işlevli mekanların tanımlanması amacındadır. Bu işlev çoğunlukla mutfakla bağlantılı genel depolama ve saklamayı içermektedir. Balkanların yerel konut tipi olan korunaklı kule evler ise, öncelikle Arnavutluk'ta uygulanan ardından Batı Anadolu'ya yayılan çiftlik sahibi feodal ailelerin saklama mekanı anlamında tasarlanmayan, savunma niteliği taşıyan konutlarıdır (29).

Osmanlı kültürünü Balkanlarda ve Güney Eyaletlerinde devam ettiren yönetici sınıfa ait konutlarda ise genel depolama niteliğinden farklı, değerli eşyaların saklanması amaçlı mekanların tasarlanmış olduğu düşünülmelidir. Bu bağlamda İstanbul'da tanım kazanan ve doğrudan saklamaya yönelik tasarlanmış bir yapı grubu ise *Taş Odalar*dır. Konut tipolojisinin ve mimarisinin gelişiminde rol oynayan sosyo-kültürel etkilerle yapı malzemesi olarak özellikle İstanbul'da ahşabın kullanımı, yangınlarla yitirilecek olan malların korunma sorununun gündeme gelmesine neden olmuştur. Yangın tehlikesine karşın ahşap yapım sisteminin sürdürülmesinin zorunlu bir sonucu olarak, konutlarda taş oda ya da mahzen gibi işlevsel mekanların yapıma gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Saklama ile İlgili Düzenlemeler Açısından İstanbul'daki Taş Oda Yapıları

İmparatorluk coğrafyası içinde ekonomik ve sosyal değişimlerin öncelikle başkent İstanbul'da yaşanması, yönetimin çevresindeki sosyal yapılanmanın bir

anlamda simgesi olan ve "Taş Oda" adını alan saklama mekanlarının, İstanbul'da yoğunlaşmasının nedeni olarak kabul edilebilir. Yaşanan kültürel değişimlerin paralelinde ideolojinin maddesel üretimini simgeleyen bu yapılar aynı zamanda elit sınıfın da göstergesi haline gelmiştir.

Ekonomik ve sosyo-kültürel içerikli farklılıklar, konutlarda saklama eyleminin biçimlenmesini etkileyen temel nedeni oluşturmuştur. Sosyo-kültürel etkenlerin devreye girmesi ile bu mekanların plan şeması, büyüklükleri ve konumu ile ilgili değişiklikler yaşanmış, 18.yy. sonuna gelindiğinde ise değişen toplumsal yaşamla birlikte, mütevazı konutlarda yine kagir bodrum katlar yangına karşı eşyaların saklanması amacıyla kullanılırken, saray erkani ve çevresine ait konak ve yalılarda "*Taş Oda*" adını alan özel yapı türlerinden yararlanılmıştır. Saklama mekanlarının geleneksel konut mimarisini oluşturan Türk evinde şekillenmesi, genel olarak eşyaların saklanması amacıyla zemin katta ve günlük yaşamı dolaylı olarak ilgilendiren depo, kiler, ahır gibi mekanların tasarlanmasıyla çözümlenmiştir. Ayrıca, konut içerisinde her odada yer alan dolaplar da saklama amacına yanıt verecek şekilde kullanılmıştır. Kısa süreli depolama için dolaplar kullanılırken, uzun süreli saklama ve depolama gereksinimi için konut içinde ya da bağımsız çeşitli mekanlar tasarlanmıştır (30).

Saklama eyleminin gerçekleştirildiği Taş Odalar, Batı etkisiyle saray yaşamının örnek alındığı üst düzey konutlarında, değerli eşyaların saklanması ve yangına karşı korunması amacı ile yapılmış kagir yapılarıdır. Eldem'in tanımlamasına göre, "...18-19.yy.'da saray ve konaklarda öncelikle yangına karşı yapılmış, aynı zamanda çeşitli amaçlarla da kullanılmış kagir yapılarıdır. Yangına karşı olduğu kadar yapım sistemleri nedeniyle her türlü tehlikeye karşı kullanılmıştır ve ahşap evlerin çoğunlukta olduğu yerlerde görülen

bir tedbirdir. İçlerinde eşyaların depolanması ve korunması amacıyla dolap, depo ve rafları bulunur. Korunaklı yapılar olmaları nedeniyle zaman içinde gizli eğlence ve toplantı amaçlı da kullanılmışlardır” (31). Bu tanımlamadan yola çıkarak, analitik incelemesi yapılmış olan örneklerden elde edilen verilerde de görüleceği gibi, işlevsellik gereği korunaklı olan kagir yapılar, demir kapı - pencere elemanları nedeniyle eşya depolama ve korumanın yanında her türlü korunmayı da sağlayacak özelliğe sahiptir. Konak, yalı ve bu tür konutların genel yerleşim şeması içinde bulunan mutfak, ahır, samanlık, fırın, meşkhane, Taş Oda denilen yapıların/mekanların Batılı etkiler alması, yapılardaki değişimlerin paralelinde gerçekleşmiştir. Taş Oda yapılarının / mekanlarının şekillenmesindeki etkin faktörlerin bir araya gelmesinde, kullanıcının sosyo-ekonomik statüsü ve kültürel alışkanlıklarında görülen farklılıklar önemli etkenler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda İstanbul’da ulaşılabilen tüm Taş Oda yapıları, arazi içindeki konumları ve ana yapı ile ilişkileri hakkında belirgin bir tanımlamanın ortaya konabileceği gruplama doğrultusunda incelenmiştir.

Günümüzde Mevcut Taş Oda Yapıları:

- 1- Şehit Ali Paşa Konağı Taş Odası, Sultanahmet;
- 2- Hüsrev Paşa Yalısı Taş Odası, Emirgan;
- 3- Memduh Paşa Yalısı Taş Odası, Kuruçeşme;
- 4- Tarabya Kasrı -Bugünkü Alman Konsoloslugu Yazlık Binası- Taş Odası, Tarabya;
- 5- Arnavutköy’de bir Taş Oda, Arnavutköy;
- 6- Şair Nabi Evi Taş Odası, Üsküdar;
- 7- Edip Efendi Yalısı Harem Bölümü Taş Odası, Kandilli;

- 8- Yılanlı Yalı Harem Bölümü Taş Odası, Bebek;
- 9- Yılanlı Yalı Selamlık Bölümü Taş Odası, Bebek;
- 10-Ragıp Paşa Yalısı -Avusturya Konsoloslugu Yazlık Binası- Taş Odası, Büyükdere;
- 11-Fethi Paşa Yalısı Selamlık ve Harem Bölümü Taş Odaları, Kuzguncuk;

Günümüzde Mevcut Olmayan Taş Oda Yapıları:

- 1- Cağaloğlu Acımusluk’da bir Taş Oda, Cağaloğlu;
- 2- Nispetiye Kasrı Taş Odası, Bebek

Taş oda gruplarının vaziyet planındaki konumu ve ana yapı ile ilişkileri		Taş oda gruplarının vaziyet planı özelliklerinin sayısal analizi	
Arazinin Topografik Durumu	Uygulama Adet	Uygulama Oran	
■ Düz	5	% 38	
■ Sefli	7	% 54	
■ Bilinmiyor	1	% 8	
■ Ana Yol ile ilişkisi	Uygulama Adet	Uygulama Oran	
■ Doğrudan bağlantılı	-	-	
■ Bağlantısız	12	% 92	
■ Bilinmiyor	1	% 8	
■ Ana Yapı ile ilişkisi	Uygulama Adet	Uygulama Oran	
■ Ana yapı ile doğrudan bağlantılı	3	% 24	
■ Ana yapı ile bağlantısız	8	% 61	
■ Bilinmiyor	2	% 15	
Kütleleşme Büyüklüğü	Uygulama Adet	Uygulama Oran	
■ Ana yapının % 10 dan büyük	3	% 24	
■ Ana yapının % 10 dan küçük	6	% 45	
■ Bilinmiyor	4	% 31	
■ Taş Oda			
■ Ana Yapı			
■ Ana Yol			
■ Nöler			
1. Günümüzde mevcut olan ana yapının aynı dönemde yapılmadığı düşünülmektedir. 2. Mevcut taş odanın ana yapısı ile ilgili veriye ulaşılamamıştır. 3. Selmâlik Bâtınmî Taş Odası ile ilgili veriye ulaşılamamıştır.			

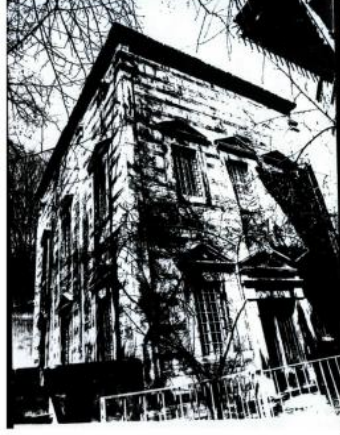
BAĞIMSIZ TAŞ ODALAR						
<p>Şehit Ali Paşa Konağı Taş Odası, Eminönü</p> <p>Katalog No: BTO-1</p> <p>taş oda / ana yapı oranı= bilinmiyor 83 m² / - 350 m² = % 6</p>	<p>Hüsnü Paşa Yalısı Taş Odası, Emrigan</p> <p>Katalog No: BTO-2</p> <p>taş oda / ana yapı oranı=0,06 92 m² / 460 m² = % 6</p>	<p>Memduh Paşa Köşkü Taş Odası, Kuruçayır</p> <p>Katalog No: BTO-3</p> <p>taş oda / ana yapı oranı= 0,13 95 m² / - 700 m² = % 13</p>	<p>Tarabya Kasrı Taş Odası, Tarabya</p> <p>Katalog No: CV.BTO-4</p> <p>taş oda / ana yapı oranı=0,22 154 m² / - 700 m² = % 22</p>	<p>Amavutköy'de Taş Oda, Amavutköy</p> <p>Katalog No: CV.BTO-5</p> <p>taş oda / ana yapı oranı= bilinmiyor 50 m² / ?</p>	<p>Acemliköy'de Taş Oda, Çalgaloğlu</p> <p>Katalog No: MO.BTO-1</p> <p>Günümüzde mevcut olmayan yapının vaziyet planı ile ilgili veriye ulaşılamamıştır.</p>	<p>Nispetiye Kasrı Taş Odası, Bebek</p> <p>Katalog No: MO.BTO-2</p> <p>taş oda / ana yapı oranı=0,13 111 m² / - 800 m² = % 13</p>

EKLENTİ NİTELİKLİ TAŞ ODALAR					
<p>Şair Nâhi Evi Taş Odası, Üsküdar</p> <p>Katalog No: ETO-1</p> <p>taş oda / ana yapı oranı= bilinmiyor 83 m² / - 350 m² = % 6</p>	<p>Edip Efendi Yalısı Taş Odası, Üsküdar</p> <p>Katalog No: ETO-2</p> <p>taş oda / ana yapı oranı=0,06 20 m² / - 350 m² = % 6</p>	<p>Yıldızlı Yalı Harem Taş Odası, Bebek</p> <p>Katalog No: CV.ETO-3</p> <p>taş oda / ana yapı oranı=0,02 25 m² / - 1300 m² = % 2</p>	<p>Yıldızlı Yalı Selmâlik Taş Odası, Bebek</p> <p>Katalog No: STD-1</p> <p>taş oda / ana yapı oranı=0,07 24 m² / - 350 m² = % 7</p>	<p>Ragıp Paşa Yalısı Taş Odası, Sarıyer</p> <p>Katalog No: STD-2</p> <p>taş oda / ana yapı oranı= -0,05 -25 m² / 450 m² = % 5</p>	<p>Fehi Paşa Yalısı Harem ve Selmâlik Bölümü Taş Odası, Kuzguncak</p> <p>Katalog No: CV.STD-3</p> <p>taş oda / ana yapı oranı= -0,02 15 m² / - 750 m² = % 2</p>

Tablo 1. Taş Oda gruplarının vaziyet planındaki konumu ve ana yapı ile ilişkileri



Şehit Ali Paşa Konağı Taş Odası



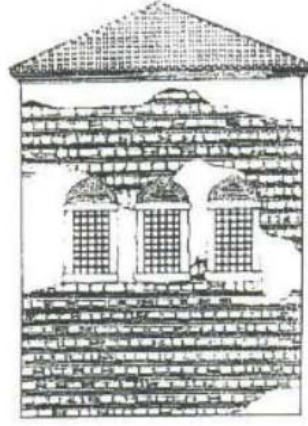
Hüsrev Paşa Yalısı Taş Odası



Memduh Paşa Köşkü Taş Odası



Arnavutköy'de Taş Oda



Acımusluk'da Taş Oda**

Tarabya Kasrı Taş Odası*

Nispetiye Kasrı Taş Odası**

Bağımsız Taş Odalar: İncelenen 7 adet Taş Oda'nın verilerine göre, genellikle düz arazide konumlanan, ana yol ile ilişkisi dolaylı, ana yapı ile bağlantısız, kütleli büyüklük olarak ana yapının % 13-22'si oranındaki yapılardır (Bkz. Tablo 1).

Mekan kurgusu ve cephe özelliklerine göre ise, iki katlı, tek mekanlı, oturma alanı 60-200 m² arasında, mekan örtüsü aynalı tonoz, mekan ögesi olarak niş uygulamasının tekrarlandığı örneklerdir (Bkz. Tablo 2)

* Fotoğraf çekilememiştir.

** Günümüzde mevcut değildir.



Şair Nabi Evi Taş Odası



Edib Efendi Yalısı Taş Odası



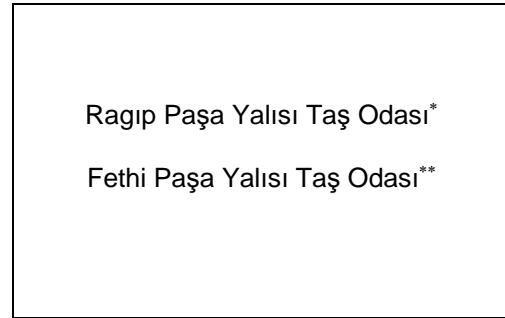
Yılanlı Yalı Harem Taş Odası

Eklenti Nitelikli Taş Odalar: İncelenen 3 adet Taş Oda'nın verilerine göre, genellikle setli arazide konumlanan, ana yol ile ilişkisi dolaylı, ana yapı ile doğrudan bağlantılı, kütsel büyüklük olarak ana yapının % 2-6'sı oranındaki yapı/me kanlardır (Bkz. Tablo 1).

Mekan kurgusu ve cephe özelliklerine göre ise, tek katlı, tek mekanlı, oturma alanı 20-50 m² arasında, mekan örtüsü aynalı tonoz, mekan ögesi olarak ocak ve niş uygulamasının tekrarlandığı örneklerdir (Bkz. Tablo 2).



Yılanlı Yalı Selamlık Taş Odası



Set Altı Taş Odaları: İncelenen 3 adet Taş Oda'nın verilerine göre, genellikle setli arazide konumlanan, ana yol ile ilişkisi dolaylı, ana yapı ile bağlantısız, kütsel büyüklük olarak ana yapının % 2-10'u oranındaki me kanlardır (Bkz. Tablo 1).

Mekan kurgusu ve cephe özelliklerine göre ise, tek katlı, tek mekanlı, oturma alanı 15-25 m² arasında, mekan örtüsü beşik tonoz olan ve hiçbir mekan ögesinin uygulanmadığı örneklerdir (Bkz. Tablo 2).

* Günümüzde yıkıntı durumundadır.

** Fotoğraf çekilememiştir.

Taş oda gruplarının mimari özelliklerinin sayısal analizi

Katt Adedi	Uygulama Adet	Uygulama Oran
1	5	% 38
2	5	% 38
3	3	% 24
Mekan Sayısı	Uygulanan Adet	Uygulama Oran
Tek mekamlı	8	% 61
Çok mekamlı	3	% 24
Mekan sayısı bilinmiyor	2	% 15
Oturma Alanı	Uygulanan Adet	Uygulama Oran
Alan 60-200 m2 arasında	7	% 52
Alan 20-50 m2 arasında	3	% 24
Alan 15-25 m2 arasında	3	% 24
Alan bilinmiyor	-	-
Mekan Örtüsü	Uygulanan Adet	Uygulama Oran
Ana mekân örtüsü aynal tonoz	6	% 46
Ana mekân örtüsü beşik tonoz	6	% 46
Ana mekân örtüsü beşik ve aynal tonoz	1	% 8
Ana mekân örtüsü bilinmiyor	-	-
Mekan Ögeleri	Uygulanan Adet	Uygulama Oran
Seki altı/ Seki üstü düzeli	3	% 24
Ocak	4	% 30
Niş	6	% 46
Dolap	-	-
Niş ve Dolap	2	% 15

BAĞIMSIZ TAŞ ODALAR

Taş oda gruplarının üst kat mekan kurgusu ve cephe özellikleri

Şehir Ali Paşa Konağı Taş Odası, Enimönü	Hüseyin Paşa Yalısı Taş Odası, Emirgan	Mendut Paşa Köşkü Taş Odası, Kurçeşme	Tarabya Kasrı Taş Odası, Tarabya	Amavutköy'de Taş Oda, Arnavutköy	Acımsuluk'da Taş Oda, Cağaloğlu	Nispetiye Kasrı Taş Odası, Bebek
Katalog No: BTO-1	Katalog No: BTO-2	Katalog No: BTO-3	Katalog No: ÇY.BTO-4	Katalog No: ÇY.BTO-5	Katalog No: MO.BTO-1	Katalog No: MO.BTO-2

EKLENTİ NİTELİKLİ TAŞ ODALAR

Notlar

1. Çalışma yapılamayan yapılarda cephe restitüsyonu benzer örnekler doğrultusunda çizilmiştir.
2. Plan ve cephe restitüsyonu S.H.Eldem'in tespitlerindeki boyutlar dikkate alınarak çizilmiştir.
3. İç mekanda tasarlanan dış cephesi olmayan eklenti nitelikli taş oda.
4. Günümüzde aynalı tonoz olan mekân örtüsü özgün durumunda ahşap tavanlıdır.

SET ALTI TAŞ ODALARI

Şair Nabi evi Taş Odası, Üsküdar	Eddip Efendi Yalısı Taş Odası, Üsküdar	Yılanlı Yalı Harem Taş Odası, Bebek	Yılanlı Yalı Selamlık Taş Odası, Bebek	Ragıp Paşa Yalısı Taş Odası, Sarıyer	Fethi Paşa Y. Harem Taş Odası, Kuzguncük
Katalog No: ETO-1	Katalog No: ETO-2	Katalog No: ÇY.ETO-3	Katalog No: STO-1	Katalog No: STO-2	Katalog No: ÇY.STO-3

0 5m

Tablo 2. Taş oda gruplarının üst kat mekan kurgusu ve cephe özellikleri

İstanbul Fener Evleri:

Osmanlı İmparatorluğu'nda 18.yy.'ın ilk yarısında başlayan Batı'ya yönelik toplumun her kesimini etkilerken, Tanzimat ve Islahat Fermanı sonucu Rum toplumunun Osmanlı vatandaşlığını kazanması, ticari alandaki etkinlikler sonucu refah düzeylerinin artması, Rum toplumunun hem Osmanlı hem de Batılı ülkeler arasında ön plana ulaşmasını sağlarken, yapı alanında farklı şekillenmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda adını Fener semtinden alan ve farklı bir yapı türü olarak karşımıza çıkan Fener Evleri, yaşam biçimindeki değişimin, yapı alanındaki biçimlenmenin ve yeni üslup arayışlarının şekillenmesi olarak yorumlanmaktadır.

Fener Evi olarak adlandırılan bu yapılar, 18.yy. İstanbul sivil mimarisinde önemli bir yer oluşturmaktadır. Hemen hepsi 18.yy.'a tarihlenen bu örnekler, de Beylie, Gautier, Gurlitt, Eldem, Eyice ve Kuban tarafından yapılan çalışmalarda farklı biçimlerde yorumlanmıştır.

Bu yorumların ilkinin oluşturan ve 20.yy. başında General L. de Beylie tarafından yapılan Bizans konutu tanımlamasının ardından, Gurlitt'e göre, "*Haliç sahilinde Bizans surlarının dışında olan bu yapılar zengin ailelerin daimi konutlarıdır. Daha önce dar bir parsel üzerinde bulunmaktayken, sonraları arka cephelerine yapılan ahşap yapı ile genişletilmiş ve merdiven ilave edilmiştir*" şeklinde yorumlanmıştır (32). Gautier tarafından da konut olarak tanımlanan Fener Evleri; "*...Bu evlerin çoğunda, merdiven biçiminde kesilmiş konsollar ya da kıvrıntılı dirseklere dayalı güzel balkonlar vardır; daha eski olan başka evler yarı kale, yarı sivil yapı olan küçük Ortaçağ konaklarını hatırlatır. Bu evlerin duvarları bir muhasaraya karşı gelecek kalınlıktadır, demir kepenklerinden kurşun*

geçmez, koca koca parmaklıklar daraltılmış pencereleri korur, kornişler kimi evlerde mazgal gibidir..." şeklinde vurgulanmıştır (33). Eldem ve Eyice'ye ait tanımlamalarda ise, bu yapıların Rum ileri gelenlerine ait kagir yapılar oldukları ileri sürülmektedir (34). Kuban ise, daha önceki tanımlamalardan farklı olarak Fener Evleri'nin Osmanlı tarihinde önemli roller oynamış Rum ailelerinin daha büyük konut komplekslerinden arta kalan ve o evlerin selamlık ya da divanhanesi olarak kabul edilecek türde yapılar olduklarını ileri sürmektedir (35).

Bu tanımlamalar doğrultusunda incelenen Fener Evleri'ni iki grupta incelemek mümkündür.

İlk grubu oluşturan Fener Evleri, iki katlı olup, çok mekanlı plan özelliği gösteren yapılardır. Konumlanma özelliği olarak mevcut parsel sınırları içinde bağımsız yerleşim düzeninde ve mekansal kurguları nedeniyle konut işlevini yerine getirebilecek niteliktedir (Bkz. Tablo 3-4, Bkz.s.15 F1). İkinci grup ise, yine iki katlı olmakla birlikte, her katta tek mekan özelliği gösteren - bir anlamda taş odalarla benzeşen- planlamaya sahiptir (Bkz. Tablo 3-4, Bkz. S.15 F2, F3, F4, F5, F6).

Konumlanma özelliği olarak, bağımsız tasarlanan örnekler göre farklılık göstererek, bitişik düzende sıralandığı dikkati çeker. Bu duruma getirilen açıklayıcı birkaç yoruma göre; eklentisi oldukları ahşap ana yapıların birbirlerine olan yakınlıkları nedeniyle, bir anlamda selamlık niteliğinde olan bu kagir yapıların da bitişik konumda yapılma zorunluluğu üzerinde durulmuştur (36). Ancak mevcut veriler doğrultusunda, eklentisi oldukları ana yapılarla ilgili bir bilgiye ulaşma imkanı olmamıştır. Bu gruplamaya dahil olan yapılar, mekansal özellikleri ve öğelerindeki sınırlamalar nedeniyle bir konut tanımlamasından çok, eklentisi durumundadırlar.

Fener Evlerinin vaziyet planındaki konumu				Fener Evlerinin vaziyet planı özelliklerinin sayısal analizi				
Macarlar Yokuşu'nda Bulunan Kağır Yapı, Balat Katalog No: F1	Fodlaci Sokak'da Bulunan Kağır Yapı, Fatih Katalog No: F2	Alişan Sokak'da Bulunan Kağır Yapı, Kumkapı Katalog No: F3	Sveti Stefan Bulgar Kilisesi G. doğusunda Bulunan "A" Kağır Yapısı, Fener Katalog No: F4	Sveti Stefan Bulgar Kilisesi G. doğusunda Bulunan "B" Kağır Yapısı, Fener Katalog No: F5	Ioannes Prodromos Merokhion K. G. doğusunda Bulunan kağır Yapı, Balat Katalog No: F6	Arazinin Topografik Durumu	Uygulanan Adet	Uygulama Oranı
						Düz	4	% 66
						Setli	2	% 33
						Bilinmiyor	-	-
						Ana Yol ile ilişkisi	5	% 83
						Doğrudan bağlantılı	1	% 16
						Bağılantısız	-	-
						Bilinmiyor	-	-
						Ana Yapı ile ilişkisi	6	% 100
						Ana yapı ile doğrudan bağlantılı	-	-
						Ana yapı ile bağlantısız	-	-
						Bilinmiyor	6	% 100
						Kütleli Bütüklük	-	-
						Ana yapının % 10 dan büyük	-	-
						Ana yapının % 10 dan küçük	-	-
						Bilinmiyor	6	% 100
						Fener Evi		
						Ana Yapı		
						Ana Yol		

Notlar

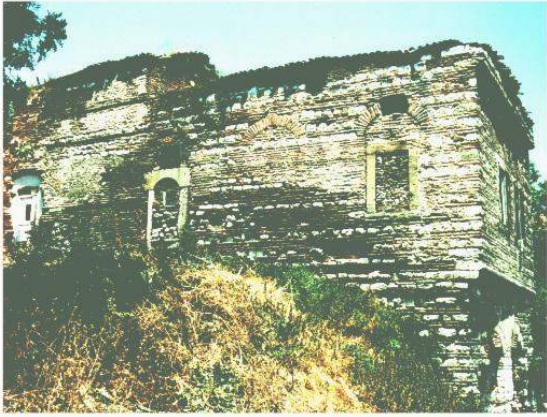
F2, F3, F4, F5, F6 yapılarının ana yapıları ile ilgili veriyi ulaştırılmamıştır.

F1 yapısının mekan kurgusu özelliklerini ne-deniyile konut amaçlı tasarlandığı düşünülmektedir.

Tablo 3. Fener Evleri'nin vaziyet planındaki konumu

Eklenti Nitelikli Fener Evleri: İncelenen 5 adet eklenti nitelikli Fener Evi'nin (F2-F3-F4-F5-F6) vaziyet planı verilerine göre, düz arazide konumlanan, ana yol ile doğrudan ilişkili, ana yapı ile bağlantısı kesin olarak bilinmeyen, kütleli büyüklük olarak 100 m²'den küçük yapılardır (Bkz.Tablo3). Mekan kurgusu ve cephe

özelliklerine göre ise, kağır, iki katlı, tek mekanlı, oturma alanı 40-80 m² arasında değişebilen, mekan örtüsü beşik tonoz veya aynalı tonoz, mekan ögesi olarak seki altı-seki üstü ve niş uygulamalarının tekrarlandığı örneklerdir (Bkz. Tablo 4).



Macarlar Yokuşu'nda Bulunan Kagir Yapı –F1-



Fodlacı Sokak'ta Bulunan Kagir Yapı –F2-



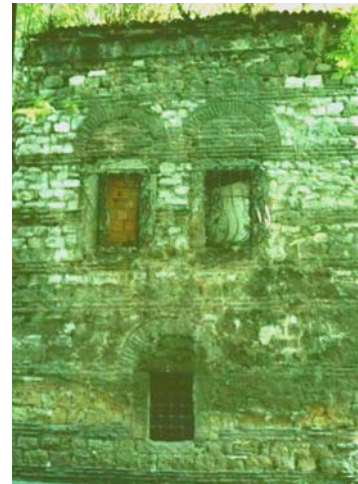
Alişan Sokak'ta Bulunan Kagir Yapı –F3-



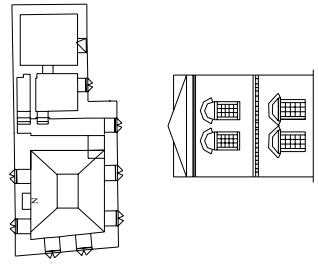
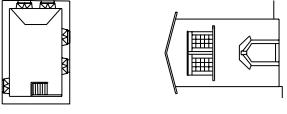
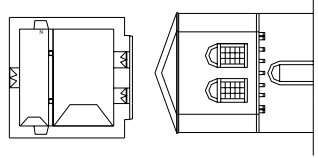
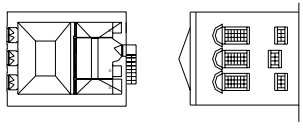
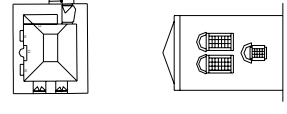
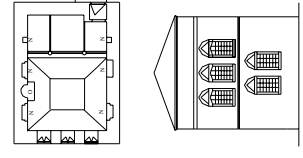
Sveti Stefan Bulgar Kilisesi G.doğusunda Bulunan Kagir Yapı –F4-



Sveti Stefan Bulgar Kilisesi G.doğusunda Bulunan Kagir Yapı –F5-



Sveti Stefan Bulgar Kilisesi G.doğusunda Bulunan Kagir Yapı –F6-

Fener Evlerinin mimari üst kat mekan kurgusu ve cephe özellikleri		Fener Evleri mimari özelliklerinin sayısal analizi	
<p>Macarlar Yokusu'nda Bulunan Kagır Yapı, Balat Katalog No: F1</p> 	<p>Fodlacı Sokak'da Bulunan Kagır Yapı, Fatih Katalog No: F2</p> 	<p>Alişan Sokak'da Bulunan Kagır Yapı, Kumkapı Katalog No: F3</p> 	<p>Kat Adedi</p> <p>Tek katlı: - İki katlı: 6</p> <p>Mekan Sayısı</p> <p>Tek mekanlı: 5 Çok mekanlı: 1</p> <p>Oturma Alanı</p> <p>Alan: 100 m²'den büyük Alan: 40-80 m² arasında</p> <p>Mekan Örtüsü</p> <p>Ana mekan örtüsü aynalı tonoz: 3 Ana mekan örtüsü beşik tonoz: 3</p> <p>Mekan Öğeleri</p> <p>Seki altı/Seki üstü düzeni: 3 Ocağ: 2 Niş: 5 Dolap: - Niş ve Dolap: 1</p> <p>Uygulama Oranı: - % 100</p>
<p>Sveti Stefan Bulgar Kilisesi G.doğusunda Bulunan "A" Kagır Yapısı, Fener Katalog No: F4</p> 	<p>Sveti Stefan Bulgar Kilisesi G.doğusunda Bulunan "B" Kagır Yapısı, Fener Katalog No: F5</p> 	<p>Ioannes Prodromos Meraklıon K. G.doğusunda Bulunan Kagır Yapı, Balat Katalog No: F6</p> 	<p>Uygulama Oranı: % 50 % 50 % 50</p>

Notlar

1. Yapıda çalışma yapılamadığından benzer örnekler doğrultusunda çizilmiştir.

Tablo 4 Fener Evleri'nin üst kat mekan kurgusu ve cephe özellikleri

SONUÇLAR

18.yy.'da yaşanan değişimin maddi simgeleri olarak ortaya çıkan Taş Odalar ve Fener Evleri'ne tanım kazandıran toplumsal özellikler şöyle sıralanabilir:

1. Fener Evleri 18.yy. yapıları olmalarına karşın Taş Odalar incelenen arşiv kaynakları doğrultusunda 19.yy.'a tarihlenen yapılardır;

2. Sahip oldukları statü açısından Fener Evleri ve Taş Odalar genel yarar sağlama endişesi ve zorunluluğu bulunmayan eklenti nitelikli özel yapılardır;

3. Fener Evleri ve Taş Odalar'ın biçimlenmesi psikolojik (saklama /saklanma) ve fiziksel (yangın) bir zorunluluğun sonucu olmuştur. Mimari yapıların insan eylemlerine göre şekillenmesi gibi, saklama mekanları da bu bağlamda insan psikolojisinin fiziksel biçimleniş etkisi olarak yorumlanmalıdır;

4. İdeolojik değişimin şekillenmesi olarak tanım kazanan Fener Evleri belirli bir etnik grubu betimlerken, Taş Odalar'ın kozmopolit bir yapılanmaya sahip olan İstanbul'da, kültürel etkileşim ve sınıfsal atlamaların söz konusu olduğu toplumsal yapı içinde tek bir etnik gruba mal edilmesi söz konusu değildir;

5. Taş Odalar doğrudan saklama işlevine cevap verebilecek yapılar olarak tasarlanmışken, Fener Evleri, mevcut yapı kompleksini koruma tanımıyla paralellik göstermekte; ancak yapıldıkları yüzyıl ve konumları nedeniyle koruma ve savunma amaçlı olmayıp aynı zamanda tek başlarına konut işlevini de yerine getiremeyeceklerinden bir anlamda ana yapıya girişte selamlık ya da kısa ve geçici süreli alıkoyma amacını da taşımıştır.

Taş Odalar ve Fener Evleri'nin tanımlanmalarını sağlayan en belirgin özellikleri, bağımsız bir yapı türü olmaları ve ait oldukları ana yapı ile genel yerleşim şeması içindeki ilişkileridir. Bu çıkarımlar doğrultusunda mimari özellikler şöyle sıralanabilir:

1. Her Taş Oda'nın ve eklenti nitelikli Fener Evleri'nin bir ana yapısı vardır;

2. Vaziyet planı özelliği olarak Taş Odalar arazi içindeki konumu, sayısı ve ana yapı ile bağlantısı açısından belirgin bir kararlılık göstermezken, Fener Evleri'nin arazi içindeki konumu, sayısı ve ana yapı ile bağlantısı açısından belirgin bir kararlılık görülür;

3. Taş Odalar'ın mimari biçimlenme ve sayısındaki çeşitlenme, Fener Evleri'nde görülmez. Fener Evleri kagir ve iki katlı olarak kararlılık gösterirken, Taş Odalar bağımsız, eklenti nitelikli ve set altı olmak üzere üç türde gruplanarak, yapı ya da arazi içinde tekrarlanma sayısı ve kat adedi olarak da farklılıklar ortaya koyar;

4. Her iki yapı grubu da sağlam mimari kurgu, koruma eğilimi ve anıtsal olmayan görünümlerine karşın, Taş Oda yapılarının çıkmasız tasarlanan cephelerindeki bütünlük anlayışı, kimi örneklerinin çıkmalı olarak tasarlandığı Fener Evi yapılarında görülmemektedir;

5. Mekan özellikleri açısından Taş Odalar 1 veya 1'den fazla mekanlı plan şemasına sahip olurken, eklenti nitelikli Fener Evleri tek mekanlı bir kurguya sahiptir. Her iki yapıda da mekan örtüsünün beşik tonoz veya aynalı tonoz, mekan ögesinin ise genellikle niş olarak uygulandığı görülür.

6. Taş Odalar ve Fener Evleri; genellikle kagir sistemde yapılmış bir veya iki katlı, bir ya da iki mekanlı plan şemasına sahip olmaları açısından, bir vakıf yapısı niteliğindeki Osmanlı dönemi "sıbyan mektepleri" ile benzer özellikler gösterebilir de, Taş

Odalar'ın "saklama", sıbyan mekteplerinin "eğitim" işlevli tasarlanmasına ek olarak, Taş Odalar'ın konumlanma özelliği ana yapı arazisi içinde çeşitlilik gösterirken, sıbyan mekteplerindeki konumlanma külliye içinde ya da bağımsız, çeşme veya sebil üzerinde yapılanma gibi oldukça farklı nitelikler sergiler. İşlev gereği korunaklı yapılan taş odaların cephelerinde görülen çıkmasız, tepe penceresiz ve dıştan merdivenli düzen, sıbyan mekteplerinde yerini çıkmalı, tepe pencere, katlar arasındaki ulaşımın iç mekandan sağlandığı merdiven düzenine bırakır. Sıbyan mektepleri aynı konumlanma ve mimari özellikleri nedeniyle Fener Evi adı verilen yapı

grubundan da ayırt edilebilen ancak, birkaç yapı örneğinin çıkmalı tasarlanan cephe düzeniyle de benzer nitelikler taşıyan bir yapı grubu olarak dikkati çeker.

Taş Odalar ve Fener Evleri adını alan iki yapı grubunda da benzer özelliklerin tekrarlanması, farklı kültür gruplarının oluşturduğu mimari yapılarda kendinden önceki kaynaklardan yararlandığını ve etkileşim nedeniyle evden anıtsal yapıya; dönemin yapı sistemini, yapıların işlevsel benzerlikleri ve sosyal değişimin mimariye yansımaları yanında mekansal düzenlemeler, yapı tekniği ve bezeme ağırlıklı bir üslup birliğinin kurulduğunu göstermektedir.

DİPNOTLAR

1. Mellart, J., 2003, Çatalhöyük-Anadolu'da Bir Neolitik Kent, Çev.: G. B. Yazıcıoğlu, Yapı Kredi Yayını, İstanbul, s. 43.

2. Acar, E., 1999, "İlk Çağ Öncesi Gezginlik", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Ed.: Y. Sey, Tepe Mimarlık Kültür Merkezi Yayını, İstanbul, s. 18-36.

3. Nauman, R., 1975, Eski Anadolu Mimarlığı, Çev.: B. Madra, Türk Tarih Kurumu Yayını, IV. Dizi- Sa. 9, Ankara, s. 370-375.

4. Akurgal, E., 1995, Hatti ve Hitit Uygarlıkları, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını, İzmir, s. 84-85.

Darga, M., 1985, Hitit Mimarlığı 1, Yapı Sanatı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 3221, İstanbul, s. 18-21;167-169.

5. Creswell, K.A.C., 1979, Early Muslim Architecture I-II, Hacker Art Books, Newyork, s. 45.

6. Sezgin, H., 1979, Türk ve İslam Mimarisine Toplu Bakış, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını: 5, İstanbul, s. 17-37.

7. Ahunbay, M., "Kilise", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, c.3, 1997, s. 1010-1014.

Germaner, S., 1997, "Bazilika", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, c.1, 1997, s. 207

8. Ahunbay, M., "Sinagog", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, c. 3, 1997, s. 1672.

9. Arseven, C. E., 1955-1958, Türk Sanatı Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, s. 144.

10. Akozan, F., (1963), "Türk Han ve Kervansarayları", Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, c.1, 1963, s. 133-167.

11. Baş, A., 1995, "Beylikler Dönemi Hanlarında Uygulanan Plan Şeması", 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, Kültür Bakanlığı Yayını: 1703, Ankara, s. 275-288.

12. Arseven, C. E., a.g.e., s.151.

13. Sözen, M. ve Tanyeli U., 1999, "Bedesten", Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 39.

14. Cezar, M., 1985, Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını: 9, İstanbul s. 220-296.

15. Akbayar, N. ve Sakaoğlu, N., 1999, Osmanlı'da Zenaatten Sanata, Creative Yayıncılık, İstanbul, s.195-199.

16. Güran, C., (tarihsiz), Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s. 58-79.

17. Arseven, C. E., 1943, Sanat Ansiklopedisi, Maarif Matbaası, İstanbul, s. 175.

Sözen, M. ve Tanyeli U., "Barhana", a.g.e., s. 35.

18. Sözen, M., 1990, Devletin Evi Saray, Sandoz Kültür Yayınları: 12, İstanbul, s. 4-10.

19. Uzunçarşılı, İ. H., 1941, Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, Türk Tarih Kurumu Yayını: VIII/10, İstanbul, s. 46-58.

20. a.y.

21. İbni Batuta, 1983, İbni Batuta Seyahatnamesi I-II, Çev.: M. Çevik, Üçdal Neşriyat, İstanbul, s. 442-454.

22. Eldem, S. H., 1986, Türk Evi Osmanlı Dönemi II, Türkiye Anıt ve Çevre Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul, s. 104-107.

Şehsuvaroğlu, H., (tarih yok), "İstanbul Bahçeleri", Asırlar Boyunca İstanbul, s. 169-170.

23. Erdoğan, M., "Türk Bahçeleri", Vakıflar Dergisi, c. 4, 1958, s. 162-182.

24. Tanyeli, U., "Babıali", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul, c.9, 1993, s. 519-522.

25. Tanyeli, U., (1999), "Anadolu'da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 405-470.

26. Akın, G., 1984, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Tarihsel Ev Tiplerinde Anlam", İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 31.

İmamoğlu, V., 1992, Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara, s. 49-51.

27. Hakim, B. S., 1986, Arabic-Islamic Cities Building and Planning Principles, KPI Limited, London, s. 280-285.

Warren, J.ve Fethi, İ.,1982, Traditional Houses in Baghdad, Coach Publishing House Ltd., England, s. 12-39.

28. Akın, N., 2001, Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Konutları, Literatür Yayıncılık, İstanbul, s. 136-140.

Akın, N., 1995, "Balkanlar'da Osmanlı Evleri Üzerine Görüşler", 9.Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, Ankara Kültür Bakanlığı Yayını: 1073, Ankara, s. 55-59.

29. Akın, N., 2001, Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Konutları, Literatür Yayıncılık, İstanbul, s. 154-180.

Arel, A., 1986, "Aydın Bölgesinde Ayanlık Dönemi Yapıları", Ege'de Mimarlık Sempozyumu, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Yayını, İzmir, s. 148-164.

Bilgin, Z., 1986, "Az Tanınan Bir Mimarlık Örneği: Foça ve Yöresi Mimarlığı", Ege'de Mimarlık Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Yayını, İzmir, s. 80-105.

30. Cerasi, M., 1999, Osmanlı Kenti, Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, Çev.: A.Ataöv, Yapı Kredi Yayını, Toplumsal Tarih Araştırmaları: 2, İstanbul, s. 155-175.

31. Eldem, S.H., a.g.e., s. 232-233.

32. Gurlitt, C., 1999, İstanbul'un Mimari Sanatı, Çev.: R. Kızıltan, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara s. 10-12.

33. Gautier, T., 1990, İstanbul, Çev. N.: Berk, İsis, İstanbul, s. 100-105.

34. Eldem, S.H., a.y.

Eyice, S., 1975, "Tarihte Haliç", İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi İstanbul Geoteknik Su ve Çevre Mühendisliği Sorunları Araştırma Grubu Sempozyumları No:1, İstanbul, s. 1-10.

35. Kuban, D., 1998, Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları, Yapı-Endüstri Merkezi Yayını, İstanbul, s. 188-189.

36. Eldem, S.H., a.y.